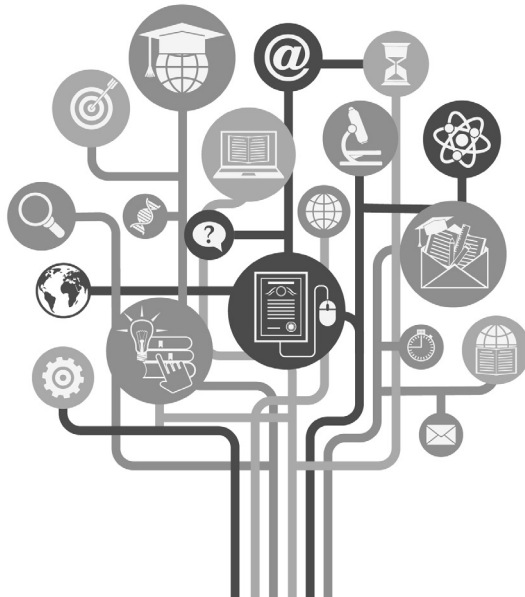

3

การถอดบทเรียนแนวปฏิบัติที่ดีในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนเมืองโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนสะพานปูน เขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร
Lessons Learned from The Best Practice of Drug Prevention and Solution in The City Communities by Community Participation : A Case Study of Sapanpoon Community, Donmueang, Bangkok

วิทยุ กมลศิริสกุล ปรีชา ปิยจันทร์ อมรรัตน์ กุลสุจริต และ สุจิตรา สามัคคีธรรม
Harutai Kamolsirisakul Preecha Piyachan Amornrat Kulsudjarit and Sujitra Samukkethum

การถอดบทเรียนแนวปฏิบัติที่ดีในการป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรม ในชุมชนเมืองโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนสะพานปูน เขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร*

Lessons Learned from The Best Practice of Drug Prevention and
Solution in The City Communities by Community Participation :
A Case Study of Sapanpoon Community, Donmueang, Bangkok
หฤทัย กมลศิริสกุล¹ ปรีชา ปิยจันทร์² อมรรัตน์ กุลสุจริต³ และ สุจิตรา สามัคคีธรรม⁴
Harutai Kamolsirisakul Preecha Piyachan Amornrat Kulsudjarit
and Sujitra Samukkethum

¹คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก กรุงเทพฯ 10220 ประเทศไทย

Faculty of Liberal Arts, Krirk University, Bangkok 10220, Thailand
e-mail : harutai_k@yahoo.com

²คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก กรุงเทพฯ 10220 ประเทศไทย

Faculty of Liberal Arts, Krirk University, Bangkok 10220, Thailand
e-mail : piyachan.pp@gmail.com

³คณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กรุงเทพฯ 10240 ประเทศไทย

Graduate School of Law, National Institute of Development Administration,
Bangkok 10240, Thailand e-mail : amornratkul@yahoo.com

⁴หลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต (บริหารธุรกิจ) สถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิก
(วิทยาเขตนิมิตใหม่) จังหวัดปทุมธานี 12150 ประเทศไทย

Master of Business Administration Program in Business Administration, Pacific Institute
of Management Science(Nimitmai Campus), Pathum Thani 12150, Thailand
e-mail : sujitra_640@hotmail.com

Received : October 4, 2021 Revised : March 25, 2022 Accepted : March 31, 2022

---

*บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “การถอดบทเรียนแนวปฏิบัติที่ดีในการป้องกันและแก้ไข
ปัญหาอาชญากรรมในชุมชนเมืองโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนสะพานปูน เขตดอนเมือง
กรุงเทพมหานคร” โดยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติและมหาวิทยาลัย
เกริก พ.ศ. 2563

บทคัดย่อ

การศึกษา “การถอดบทเรียนเพื่อศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนสะพานปูน เขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร” มีวัตถุประสงค์เพื่อเข้าไปเรียนรู้ และถอดบทเรียนจากชุมชน เกี่ยวกับปัจจัยและกระบวนการที่ทำให้เกิดแนวปฏิบัติที่ดีของชุมชนที่ร่วมกันป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อนำผลการวิจัยมาจัดทำคู่มือแนวปฏิบัติที่ดีในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยออกแบบระบบและกลไกเพื่อให้สามารถนำคู่มือแนวปฏิบัติที่ดีไปขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของชุมชนสะพานปูนโดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนอย่างเป็นระบบ มีประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน รวมถึงการนำคู่มือแนวปฏิบัติที่ดีดังกล่าวไปเผยแพร่แก่ชุมชนอื่น ๆ ในเขตกรุงเทพมหานคร ตลอดจนหน่วยงานของรัฐในระดับท้องถิ่นหรือระดับประเทศได้นำไปประยุกต์ใช้ประโยชน์ต่อไป ทั้งนี้ ได้ใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community – Based Research) โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ของสมาชิกชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน โดยใช้กระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus Group) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) พบว่า แนวปฏิบัติที่ดีในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนสะพานปูนเกิดจากการที่ผู้นำชุมชนได้ใช้หลักการระเบิดจากข้างในชุมชน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นของชุมชน โดยผู้นำชุมชนสามารถดึงพลังร่วมจากกรรมการชุมชน สมาชิกชุมชน อาสาสมัครชุมชน โดยเฉพาะการดึงกลุ่มเยาวชนให้ห่างไกลยาเสพติด รวมทั้งการประสานภาคีภายนอกต่างๆ โดยเฉพาะหน่วยงาน ได้แก่ สำนักงานเขตดอนเมือง และ ปปส. กทม. แต่อย่างไรก็ตามชุมชนสะพานปูนต้องมีการใช้กระบวนการสร้างกลุ่มเยาวชนรุ่นสู่รุ่นเพื่อสานต่องานอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ : การถอดบทเรียน; แนวปฏิบัติที่ดี; การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด; การมีส่วนร่วมของชุมชน

Abstract

This research study entitled “Lessons Learned from the Best Practice of Drug Prevention and Solution by Community Participation: A Case Study of Sapanpoon Community, Donmueng, Bangkok” aimed at learning the success of the Sapanpoon community drug prevention and solution process and conducting the lessons learned regarding the factors and the process that precipitated the best practice of preventing and solving drug problems by community participation. The former community leader could gather support from community committee members, community members and community volunteers. Moreover, the success in drug prevention and solution could be attributed to the helpful cooperation of Donmueng District Office and Bangkok Area Narcotics Control Office as well as of other external parties. The success of the Sapanpoon community will be used as a model to establish a set of guidelines for a good practice of drug prevention and solution by community participation and to design an effective, sustainable system and mechanism. This knowledge of the guidelines will be shared with other communities in Bangkok metropolitan area and other government agencies at the local and national levels so that it can be put into practice. The process of Community – Based Research (CBR) was applied for this research. It gave priority to the Participatory Action Research (PAR) done by the community members and all related sectors through focus groups and in-depth interviews. The findings revealed that the success of the Sapanpoon community in drug prevention and solution by community participation happened as a result of a former community leader’s determination to solve drug problems. It was the community explosion of enthusiasm that brought about changes within the community. The former community leader could gather support from community committee members, community

members, community volunteers especially the cooperation of a group of young people as well as other external parties such as the Donmueng District Office and the Bangkok Area Narcotics Control Office. However, the Sapanpoon community needs a process of preparing a group of young people to take over and continue the work.

Keywords : Lesson Learned; Best Practice; Drugs Prevention and Solution; Community Participation

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทของชุมชนสะพานปูน เขตดอนเมือง ในปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของชุมชน
2. เพื่อศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
3. เพื่อถอดบทเรียนและจัดทำคู่มือแนวปฏิบัติที่ดีในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนเมืองโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
4. เพื่อออกแบบระบบและกลไกให้ชุมชนสะพานปูนสามารถนำคู่มือแนวปฏิบัติที่ดีไปขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง รวมทั้งเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมจากปัญหายาเสพติด
5. เพื่อนำคู่มือแนวปฏิบัติที่ดี ไปใช้ในการสร้างพลังร่วมของสมาชิกชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของชุมชนอย่างยั่งยืน และเผยแพร่ในชุมชนเมืองของเขตกรุงเทพมหานคร ตลอดจนหน่วยงานของรัฐในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศต่อไป

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การถอดบทเรียนแนวปฏิบัติที่ดีในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนสะพานปูน เขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร มีแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องการถอดบทเรียน (Lesson-Learned) ซึ่งเป็นเครื่องมือหนึ่งที่สำคัญในการนำมาใช้ในการพัฒนาสังคม

เป็นกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับปฏิบัติการใด ๆ ที่ดำเนินการไปแล้วเพื่อเรียนรู้จุดแข็ง จุดอ่อน หลีกเลี่ยงความผิดพลาดซ้ำรอยเดิม แสวงหาแนวทางการดำเนินงานที่ดีที่สุด การถอดบทเรียนแนวปฏิบัติที่ดีในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนสะพานปูน เขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร ศึกษากระบวนการดำเนินกิจกรรมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในชุมชน สะพานปูน 3 ระยะ (ชูเกียรติ สีสุวรรณ, 2554) คือ 1) การเรียนรู้เมื่อเริ่มต้นโครงการ (Learn Before Doing) การเรียนรู้ในช่วงนี้เป็นการเรียนรู้ก่อนที่จะเกิดปฏิบัติการที่เป็น รูปธรรมจึงเป็นการเรียนรู้ระหว่างเพื่อนร่วมงาน (Learning from your Peers) หรือ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้รู้ 2) การเรียนรู้ระหว่างโครงการ (Learning During Doing) เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ได้ลงมือปฏิบัติจริงสะท้อนกลับทันทีเมื่อกิจกรรม จบลง (After Action Review : AAR) เพื่อพัฒนาให้การดำเนินการกิจกรรมต่อไปดียิ่ง ขึ้น และ 3) การเรียนรู้หลังสิ้นสุดโครงการ (Learning After Doing) เป็นการเรียนรู้ จากการทบทวนการดำเนินโครงการตั้งแต่ต้นจนกระทั่งสิ้นสุดโครงการ โดยพิจารณาว่า จะทำอะไรให้แตกต่างไปจากที่เคยทำไปแล้วเพื่อให้งานดีขึ้น ซึ่งวิธีการถอดบทเรียน โครงการทั้งสามระยะมีเครื่องมือการถอดบทเรียนที่หลากหลายแตกต่างกัน ไม่มีการ กำหนดตายตัวในการใช้ชีวิตวิทยาในการถอดบทเรียน หากจะเลือกใช้ชีวิตวิทยาใด ๆ นั้นก็ ต้องพิจารณาให้ดีทำความเข้าใจแนวคิดของเทคนิคที่จะนำมาใช้ให้ชัดเจน วิธีที่ใช้ในการ ถอดบทเรียน โดยคำนึงถึงการเรียนรู้จากบทเรียนที่ดี (Best Practice) ทั้งนี้ วิจารณ์ พานิช (2557) กล่าวว่า Best Practice คือ วิธีการทำงานที่ดีที่สุดในแต่ละเรื่องทำให้เกิด การพัฒนาความเป็นเลิศขององค์กรซึ่งสามารถเกิดขึ้นได้ในทุกหน่วยงานจากหลาย ช่องทางทั้งตัวผู้นำ ผู้ร่วมงาน ผู้มีส่วนได้เสียมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานร่วมกันใน ระดับบุคคลระดับกลุ่มและระดับหน่วยงานบันทึก Best Practice ที่ได้เป็นลายลักษณ์ อักษรเพื่อการศึกษาพัฒนาและเผยแพร่ในโอกาสต่อไป

อย่างไรก็ตาม มีงานวิจัยที่เป็นการถอดบทเรียนความสำเร็จของชุมชน ในการ แก้ไขปัญหาเสพติดแบบครบวงจรและยั่งยืน (สิทธิณัฐ ประพุทธินิติสาร และคณะ, 2547) ได้ชี้ให้เห็นว่า ความยั่งยืนในการจัดการปัญหาเสพติดด้วยเหตุผล 6 ประการ คือ 1) การแก้ไขปัญหาเกิดขึ้นด้วยศักยภาพของชุมชนเอง ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีของ ความสำเร็จ 2) มีการสร้างกลไกทีมงานที่เข้มแข็ง 3) มีการปรึกษาหารือกันอย่างต่อเนื่อง

4) มีความจริงใจ ร่วมใจ เสียสละ ที่จะแก้ไขปัญหา 5) มีการประเมินผลขยายผล โดยการสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมของชุมชน/เยาวชนเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมสามัคคีกันอย่างต่อเนื่อง และ 6) มีการพัฒนาทักษะของทีมงานและเยาวชนเพื่อสืบทอดแนวคิด นอกจากนี้ ยังมีงานวิจัยที่พบว่า รูปแบบการเฝ้าระวังการป้องกันปัญหายาเสพติดโดยภาคประชาชน (สายสุดา สุขแสง และคณะ, 2558) มี 4 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบการเดินลาดตระเวน หรือการตั้งด่านตรวจของภาคประชาชนนั้น มีขึ้นเพื่อการป้องปราม และดักเตือนลูกหลานไม่ให้กระทำผิด 2) รูปแบบการพูดคุยทำความเข้าใจและเข้าถึงกลุ่มผู้เสพโดยกำนันและผู้ใหญ่บ้าน ถือเป็นรูปแบบกิจกรรมที่ทำให้การทำงานของภาคประชาชน แตกต่างจากหน่วยงานของภาครัฐอย่างเห็นได้ชัด เพราะการเข้าถึงกลุ่มผู้เสพเป็นเรื่องที่กระทำได้ค่อนข้างยาก กลุ่มบุคคลผู้มีบทบาทจึงจำเป็นต้อง “เปิดใจ” ด้วยการมองกลุ่มผู้เสพผิดว่าเป็น ลูกหลานมิใช่อาชญากร 3) รูปแบบการให้ความรู้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด และกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดให้แก่แกนนำภาคประชาชน ซึ่งเป็นการเสริมสร้างความรู้และแนวทางในการขับเคลื่อนงาน และ 4) รูปแบบการจัดกิจกรรมทางเลือกให้กับกลุ่มเยาวชน รูปแบบนี้ เป็นการสร้างสำนึกรักถิ่น รักสิ่งแวดล้อม สำนึกในคุณธรรมจริยธรรม นอกจากนี้ยังมีการเชื่อมโยงกิจกรรมที่จัดโดยการนำหลักคำสอนทางศาสนาเข้ามาเป็นเครื่องมือเพื่อขัดเกลาจิตใจ การอบรมเพื่อให้ ความรู้ การเข้าค่าย เช่น ค่ายเด็กรักธรรม รวมไปถึงการ “ดาระห์” ที่เป็นกระบวนการบำบัดตามวิถีและวิธีทางศาสนาอิสลาม ส่วนการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนนั้น มักใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมาร่วมกันคิดร่วมกันทำ การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังการใช้สารเสพติดในชุมชน ก่อให้เกิดพลังของชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยการที่ชุมชนร่วมกันให้ข้อมูลข่าวสารประจำเดือนเรื่องการเสพยา การป้องกัน การเฝ้าระวัง การติดตามไปที่บ้าน การให้ข้อมูลรายเดือนในที่ประชุมแกนนำเรื่องการเสพยาเสพติดแก่บิดามารดาของกลุ่มเยาวชนที่เสพยาโดยไม่ระบุชื่อผู้เสพยา การเฝ้าระวัง ติดตาม และดักเตือนผู้เสพยาโดยผู้นำและแกนนำของชุมชน ตลอดจนการประสานงานรับข้อมูลจากตำรวจหรือหน่วยงานของรัฐเรื่องผู้ขายและผู้เสพยา เพื่อนำมาเฝ้าระวัง ทำให้เกิดกลไกที่มีประสิทธิภาพ อีกทั้งสามารถพัฒนาให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไปได้โดยการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน องค์กรท้องถิ่น และเครือข่ายองค์กร

ภาคประชาชนให้เข้มแข็ง (จักรกฤษณ์ พิญญาพงษ์ และคณะ, 2545) ทั้งนี้ยังมีการศึกษา รูปแบบการดำเนินกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในเยาวชนกลุ่มเสี่ยง นอกสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชน โดยใช้ชุมชน เป็นฐาน (Community-Based Prevention Strategies) ที่มีการเน้นการดำเนิน กิจกรรมให้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายทั้งระดับปัจเจกและกลุ่มรวมถึงการจัดการสภาพแวดล้อมหรือบริบทที่เกี่ยวข้องกับปัญหาเสพติดในกลุ่มเยาวชนด้วยการสร้างกิจกรรม ผ่านหน่วยหรือองค์กรต่าง ๆ ของชุมชน โดยเน้นเป้าหมายไปที่เยาวชนกลุ่มเสี่ยงและ การเปลี่ยนแปลงนโยบายหรือบรรทัดฐานของชุมชนให้เอื้อต่อการเติบโตอย่างมีคุณภาพ ของเด็กและเยาวชนซึ่งปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้การดำเนินงานตามแนวทางป้องกันยาเสพติดโดยใช้ชุมชนเป็นฐานประสบความสำเร็จ คือ ความสามารถในการดึงทุกหน่วย และองค์กรเข้าร่วมในกระบวนการดังกล่าว ตลอดจนมีการจัดทำโครงการทางเลือกต่าง ๆ เพื่อสร้างช่องทางในการสื่อสารกับเยาวชนรวมถึงเพื่อกระจายความรับผิดชอบให้หน่วย งานในชุมชนได้มีส่วนร่วมสร้างและขับเคลื่อนแนวทางป้องกันยาเสพติดให้เป็นนโยบายหลักของชุมชนได้ (สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557)

นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ปปส.), (2544) ได้สรุปเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า ประชาชนเป็นผู้มีส่วนร่วมใน การทำให้เกิดปัญหาเสพติด ดังนั้น ปัญหาของประชาชน ประชาชนต้องมีบทบาท สำคัญมีส่วนร่วมในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ประชาชนย่อมมีส่วนร่วมเป็น อย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับยาเสพติด ตลอดถึงการร่วม มือและประสานงานกับแกนนำในชุมชน รวมทั้งเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ในการป้องกันและ ปราบปรามยาเสพติดเพื่อร่วมสอดส่องดูแลพื้นที่ในหมู่บ้านหรือชุมชน ไม่ให้มี สถานการณ์แพร่ระบาดของยาเสพติด โดยกระตุ้นหรือเร่งเร้าให้ประชาชนมีจิตสำนึก และให้ความร่วมมือมากขึ้น ซึ่งในการขจัดปัญหาเสพติดให้ลดลงหรือหมดไปได้นั้น ประชาชนต้องให้ความร่วมมืออย่างเข้มแข็ง

กรอบแนวคิดของการวิจัย

เพื่อให้งานวิจัยเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย จึงกำหนดกรอบแนวคิดใน การวิจัยตามรูปภาพที่ 1

- 1 ศึกษาบริบทของชุมชนสะพานปูน เขตดอนเมือง ในปัจจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของชุมชน ภูมิหลังชุมชน
  - ทูนาทางสังคม
  - ปัจจัยและสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหายาเสพติด
  - ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการแก้ไข้ปัญหา
- 2 ศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
  - การริเริ่มของแกนนำชุมชน
  - การรวมกลุ่มเพื่อการแก้ไข้ปัญหา
  - การร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและหาทางเลือกเพื่อแก้ไข้ปัญหา
  - กระบวนการการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อแก้ไข้ปัญหา
- 3 ถอดบทเรียนและจัดทำคู่มือแนวปฏิบัติที่ดีในการป้องกันและแก้ไข้ปัญหายาเสพติดในชุมชนเมืองโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
  - ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการแก้ไข้ปัญหา (แรงจูงใจ/แรงผลักดัน)
  - กระบวนการในการแก้ไข้ปัญหา (ระบบและกลไก)
  - กระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง (ยกกรณีตัวอย่างอดีตผู้ค้า ผู้เสพ ผู้ส่งยาเสพติด)
- 4 ออกแบบระบบและกลไกให้ชุมชนสะพานปูนสามารถนำคู่มือแนวปฏิบัติที่ดีไปขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านการป้องกันและแก้ไข้ปัญหายาเสพติดอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง รวมทั้งเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมจากปัญหายาเสพติด
  - วิเคราะห์ระบบและกลไกในการแก้ไข้ปัญหาของชุมชน(วิธีการ/บุคคลที่เกี่ยวข้อง)
  - เวทีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อหาข้อสรุปของบทเรียน
  - จัดทำคู่มือฯเพื่อปฏิบัติการให้เกิดความยั่งยืนในชุมชน
- 5
  - นำคู่มือแนวปฏิบัติที่ดีฯ ไปใช้ในการสร้างพลังร่วมของสมาชิกชุมชนในการป้องกันและแก้ไข้ปัญหายาเสพติดของชุมชนอย่างยั่งยืน และเผยแพร่ในชุมชนเมืองของเขตกรุงเทพมหานคร ตลอดจนหน่วยงานของรัฐในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศต่อไป
  - คณะกรรมการชุมชนนำคู่มือฯ ไปปฏิบัติเพื่อการป้องกันและแก้ไข้ปัญหาจากฐานผู้รู้
  - เผยแพร่คู่มือฯ ไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

รูปภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยของโครงการนี้ ทีมวิจัยได้ใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-Based Research) โดยให้ความสำคัญกับสมาชิกของชุมชนที่ร่วมเป็นผู้ช่วยนักวิจัย ทั้งนี้เพื่อให้สมาชิกชุมชนได้ร่วมดำเนินการวิจัยตั้งแต่นั้นตอนแรกคือ การถ่ายทอดข้อมูลการก่อตัวของปัญหา ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และการแก้ไข้ปัญหายาเสพติด จนถึงการร่วมปฏิบัติการวิจัยและสรุปผลการวิจัยโดยเน้นกระบวนการเรียนรู้การร่วม ถอดบทเรียนระหว่างทีมนักวิจัย คณะกรรมการชุมชน สมาชิกชุมชน และภาคีภายนอก ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อการถอดบทเรียนแนวปฏิบัติที่ดีในการป้องกันและแก้ไข้ปัญหา

ยาเสพติดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งการวิจัยดังกล่าวนี้นับเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ของสมาชิกชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งมีแนวทางในการดำเนินงาน อันประกอบด้วย

1) พื้นที่และกลุ่มเป้าหมายของการวิจัย คือ ชุมชนสะพานปูน เขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร โดยมีกลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย คณะกรรมการชุมชน สมาชิกชุมชน และภาคีภายนอกผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง อาทิ สำนักเขตดอนเมือง สำนักงาน ปปส.

2) ประเด็นศึกษา การศึกษาให้ความสำคัญกับการถอดบทเรียนแนวปฏิบัติที่ดีในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนเมืองโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนสะพานปูน เขตดอนเมืองกรุงเทพมหานคร เพื่อเป็นแนวปฏิบัติที่ดีให้ชุมชนอื่นนำไปปฏิบัติในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนต่อไป

3) ระยะเวลาศึกษา 11 เดือน

4) วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ทีมวิจัยใช้วิธีปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการถอดบทเรียนแนวปฏิบัติที่ดีๆ ระหว่างทีมนักวิจัย คณะกรรมการชุมชน และสมาชิกชุมชน โดยมีการร่วมประชุมหลายครั้งทั้งในพื้นที่ชุมชนและประชุมผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ กรณีมีข้อจำกัดในการลงพื้นที่ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด 19 (COVID-19) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องอย่างแท้จริง มีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินกิจกรรมป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชน เช่น ประธานชุมชนและกรรมการชุมชน ทั้งอดีตและปัจจุบัน ตัวแทนสมาชิกชุมชน ตัวแทนเยาวชนซึ่งอยู่ในช่วงที่มีการระบาดของยาเสพติดรุนแรงในชุมชนและได้เข้าร่วมกิจกรรมเยาวชนในขณะนั้น และตัวแทนเยาวชนปัจจุบัน ตลอดจนภาคีหลักภายนอกที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาฯ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ฝ่ายพัฒนาสังคมและสวัสดิการ สำนักเขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร และผู้อำนวยการส่วนประสานงานพื้นที่ สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด กรุงเทพมหานคร นอกจากนี้ มีการจัดกิจกรรมกลุ่ม โดยการจัดอบรมให้ความรู้เรื่องการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด และเรื่องการลดความเหลื่อมล้ำในสังคมจากกรณีปัญหายาเสพติดแก่สมาชิกชุมชนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ อย่างไรก็ตาม เพื่อให้กระบวนการถอดบทเรียนวิธีการการป้องกัน และแก้ไขปัญหายาเสพติดของชุมชนสะพานปูนให้มีแนวปฏิบัติที่ดีมากยิ่งขึ้น จึงได้มีการ

ศึกษาดูงาน ณ ชุมชนวังโสม เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นอีกชุมชนหนึ่งทีประสบความสำเร็จในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดและมีจุดแข็งในการดำเนินงานโดยมีกระบวนการสร้างกลุ่มเยาวชนแถว 2 ชั้นเคลื่อนงานรับสานต่อกันจากรุ่นสู่รุ่นเพื่อความต่อเนื่องและยั่งยืน โดยได้นำแนวปฏิบัติที่ดีและจุดแข็งของชุมชนวังโสมมาปรับเข้ากับแนวปฏิบัติที่ดีของชุมชนสะพานปูน เพื่อให้ได้รูปแบบใหม่ที่มีระบบและกลไกในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นเพื่อจะนำไปใช้กับชุมชนสะพานปูนให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน สุดท้าย มีการจัดเวทีคืนข้อมูลเพื่อเผยแพร่สู่ชุมชนและรับฟังความคิดเห็นจากภาคีที่เกี่ยวข้อง

5) วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ทีมนักวิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) จากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในประเด็นการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนสะพานปูน แล้วสรุปเป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินการเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยทีมนักวิจัยได้เชื่อมโยงข้อมูลจากแหล่งต่างๆที่เกี่ยวข้องโดยจัดทำเป็นแผนภาพความสัมพันธ์ถึงวิธีการป้องกันและแก้ไขยาของแต่ละภาคส่วนเพื่อให้เกิดความเข้าใจได้โดยง่าย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า แนวปฏิบัติที่ดีในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนเมืองโดยกรณีร่วมของชุมชนสะพานปูน เขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร มีสาระสำคัญ ดังนี้

1. บริบทชุมชนในอดีตที่เอื้อต่อการเกิดปัญหายาเสพติด

ชุมชนสะพานปูนเป็นชุมชนแออัด ตั้งอยู่ในเขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร ก่อตั้งมานานกว่า 80 ปี มีสภาพบริบทชุมชนในอดีตที่เอื้อต่อการเกิดปัญหายาเสพติดเนื่องจากสภาพที่ตั้งของชุมชนสะพานปูนแวดล้อมด้วย ชุมชนประชากร 3 ชุมชน ประชากร 4 ชุมชนปู่เจ้าสมิงพราย และชุมชนร่มไทรงาม ทำให้ชุมชนสะพานปูนเป็นพื้นที่ไขว่แดงที่ง่ายต่อการรับส่งยาเพื่อการกระจายไปยังชุมชนแวดล้อม ชุมชนสะพานปูนมีพื้นที่ที่มีมุมอับหลายจุด อันได้แก่ บริเวณต้นไทรใหญ่ริมคลอง บริเวณหนองน้ำเก่า (ปัจจุบันเป็นสวนสาธารณะ) และบ้านร้างหลายหลัง จึงเป็นแหล่งมั่วสุมของผู้เสพยาเสพติด โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่นทั้งที่เป็นคนในและนอกพื้นที่ นอกจากนั้นชุมชนสะพานปูน

ในพื้นที่ด้านทิศตะวันตกที่ติดคลองเปรมประชากร เป็นซอยที่มีบ้านเรือนแออัดคับแคบ ทำให้ยากต่อการเข้าตรวจตราของเจ้าหน้าที่ อันเป็นจุดที่เอื้อต่อการค้าและเสพยาเสพติด อีกทั้ง สภาพสังคมของชุมชนสะพานปูนที่ประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ มีฐานะยากจน สมาชิกชุมชนส่วนใหญ่มีรายได้น้อย มีหนี้สินมาก มีการกักขังเงินนอกระบบ และยังพบปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของสมาชิกในชุมชน โดยเฉพาะครอบครัวที่มีรายได้น้อยหรือสมาชิกในครอบครัวว่างงานก็พยายามหาช่องทางเพิ่มรายได้ให้กับตนเอง จึงเลือกเป็นผู้นำค้าเสพยาเสพติด เพราะทำให้มีรายได้สูง แม้จะต้องแลกกับความเสี่ยงที่จะถูกจับเพราะผิดกฎหมาย และเจ้าหน้าที่รัฐบางคนมีส่วนสนับสนุนผู้นำค้าเสพยาเสพติดเนื่องจากได้รับผลประโยชน์

2. แนวปฏิบัติที่ดีในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

ชุมชนสะพานปูนเป็นชุมชนที่มีทุนทางสังคมที่เด่น คือ นาง ย. (นามสมมติ) อดีตประธานชุมชนสะพานปูน ที่เอาจริงเอาจังในการทำงานให้กับชุมชน โดยเฉพาะในเรื่องป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด นาง ย. ใช้หลักการทำงานที่เน้นการพูดคุยร่วมปรึกษาหารือ และเป็นผู้นำที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นของชุมชน โดยการดึงพลังร่วมจากสมาชิกชุมชน ซึ่งนาง ย. นั้นมีบุคลิกภาพเป็นคนมีเมตตา อ่อนโยน อดทน ใจเย็น คอยสอดส่องเผื่อระวังพฤติกรรมเสี่ยงของเด็กและเยาวชนในชุมชนทั้งกลางวันและกลางคืน อันกล่าวได้ว่า อดีตผู้นำชุมชนผู้นี้เป็นทุนทางสังคมของชุมชนสะพานปูนที่โดดเด่น ในช่วงที่ชุมชนสะพานปูนประสบปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดอย่างรุนแรง คณะกรรมการชุมชนสะพานปูนภายใต้การนำของนาง ย. ประธานชุมชนในขณะนั้น ได้หาแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดอย่างเอาจริงเอาจัง โดยเริ่มจากการผลักดันให้เกิดกิจกรรมการรวมกลุ่มของเยาวชนซึ่งเป็นกลุ่มเปราะบางที่จะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดได้ง่าย และนาง ย. ได้ประสานขอความร่วมมือและการสนับสนุนในเรื่องงบประมาณจากสำนักงานเขตดอนเมืองและสำนักงาน ปปส. กทม. ในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชน อาทิ กิจกรรมแข่งกีฬาฟุตบอล อบรมทักษะเสริมทางภาษา การนิมนต์พระมาเทศนาในชุมชน ฯลฯ โดยนาง ย. สามารถโน้มน้าวและชักชวนกลุ่มเยาวชนให้หันมาเล่นกีฬาและหาความรู้อื่น ๆ เสริมในขณะเดียวกันก็สอดแทรกคำสอนเรื่องพิษภัยยาเสพติดไปด้วย จึงเป็นการค่อย ๆ ดึงเด็กและเยาวชนให้ห่างออกจากยาเสพติด

นอกจากนี้ชุมชนยังมีทุนทางสังคมอื่น ๆ ที่ช่วยผลักดันและสนับสนุนให้การแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะกลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ซึ่งสมาชิกชุมชนและเยาวชนให้การเคารพนับถือ คณะกรรมการชุมชน และอาสาสมัครชุมชน อันได้แก่อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) อาสาสมัครกรุงเทพมหานครเผ่าระวีงภัยและยาเสพติด (อส. กทม.) อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ชมรม To Be Number One คณะกรรมการกองทุนแม่ของแผ่นดิน ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้ได้เข้ามาร่วมสนับสนุนทั้งแรงกายแรงใจในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ และกิจกรรมการรณรงค์ในชุมชนอย่างต่อเนื่องจนเกิดเป็นพลังสำคัญของชุมชนอันเป็นกลไกที่เข้มแข็งในการขับเคลื่อนเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนสะพานปูน

นาย.อดิ ต.ประธานชุมชน ได้ขับเคลื่อนงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยประสานร่วมดำเนินการกับภาคีภายนอกชุมชน โดยมีหน่วยงานหลักได้แก่ สำนักงานเขตดอนเมือง ซึ่งมีเจ้าหน้าที่ฝ่ายพัฒนาสังคมและสวัสดิการ นางสาวนิภาพร เอี่ยมเจริญ เข้ามาร่วมงานกับนาง ย. และกรรมการชุมชน นางสาวนิภาพร นั้นเป็นผู้ที่สมาชิกชุมชนสะพานปูนให้การยอมรับเพราะเป็นนักประสาน มีภาวะผู้นำ มีหลักจิตวิทยาในการเข้าถึงผู้คนในชุมชน อีกทั้งเป็นผู้ตั้งใจและเอาจริงเอาจังกับงาน ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าผู้มีบทบาทหลักในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนสะพานปูนทั้ง อดิ ต.ผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตเป็นเพศหญิงเช่นเดียวกัน และมีบุคลิกลักษณะที่ใกล้เคียงกัน คือ อ่อนโยน มีเมตตา และใส่ใจเอาจริงเอาจังกับงาน จนเป็นที่ยอมรับของสมาชิกชุมชนโดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนในชุมชน

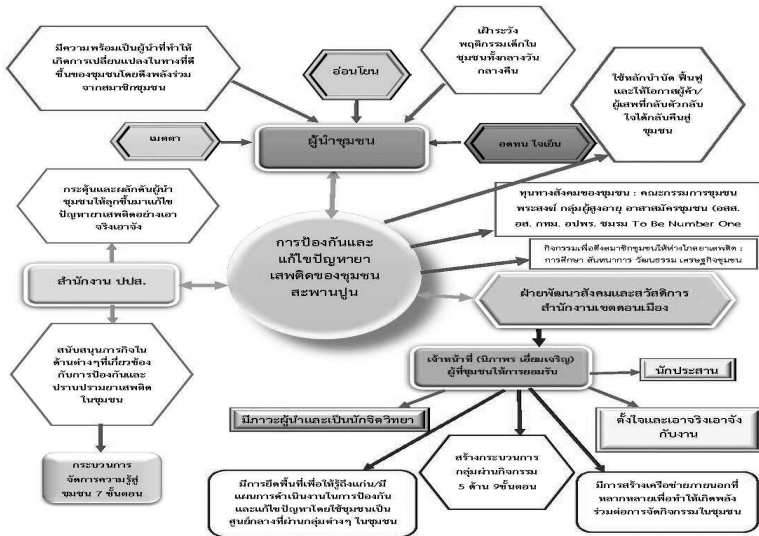
สำหรับสำนักงานเขตดอนเมืองที่เข้ามามีส่วนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนสะพานปูนนั้น มีกระบวนการทำงานผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ตามแผนของหน่วยงาน โดยเริ่มจากการลงพื้นที่เพื่อให้รู้ถึงแก่นของปัญหาและดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลางผ่านกลุ่ม 3 วัย ประกอบด้วย เด็กและเยาวชน วัยทำงาน และผู้สูงอายุ อีกทั้งมีการสร้างเครือข่ายภายนอกที่หลากหลายทำให้เกิดพลังร่วมในการจัดกิจกรรมต้านยาเสพติดในชุมชน นอกจากนี้ ยังได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐหลักอีกหน่วยงานหนึ่งคือ สำนักงาน ปปส. กทม. ซึ่งทำหน้าที่โดยตรงในเรื่องการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดได้เข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงานต้านยาเสพติดกับชุมชนสะพานปูน โดยการกระตุ้น ผลักดัน และสนับสนุน

ผู้นำชุมชนให้ลุกขึ้นมาแก้ไขปัญหาสาเหตุได้อย่างเอาใจจริงเอาใจจ้ง ตลอดจนสนับสนุนกิจกรรมในด้านต่าง ๆ ตามกระบวนการจัดการความรู้สู่ชุมชนตามแผนของหน่วยงาน ปส.กทม.

3

การประสานงานของผู้นำชุมชนที่มีบุคลิกลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นกับภาคีทั้งภายในและภายนอกชุมชนดังกล่าวข้างต้น ก่อให้เกิดแนวปฏิบัติที่ดีของชุมชนสะพานปูนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสาเหตุโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน จนชุมชนสะพานปูนได้รับรางวัลชนะเลิศประเภทชุมชนร่วมใจระวีงภัยสาเหตุและรางวัลผู้นำที่มีผลงานระดับดีเด่นด้านการป้องกันยาเสพติด และรางวัลอื่น ๆ อีกหลายรางวัลทั้งระดับพื้นที่และระดับประเทศ ดังปรากฏตาม รูปภาพที่ 2

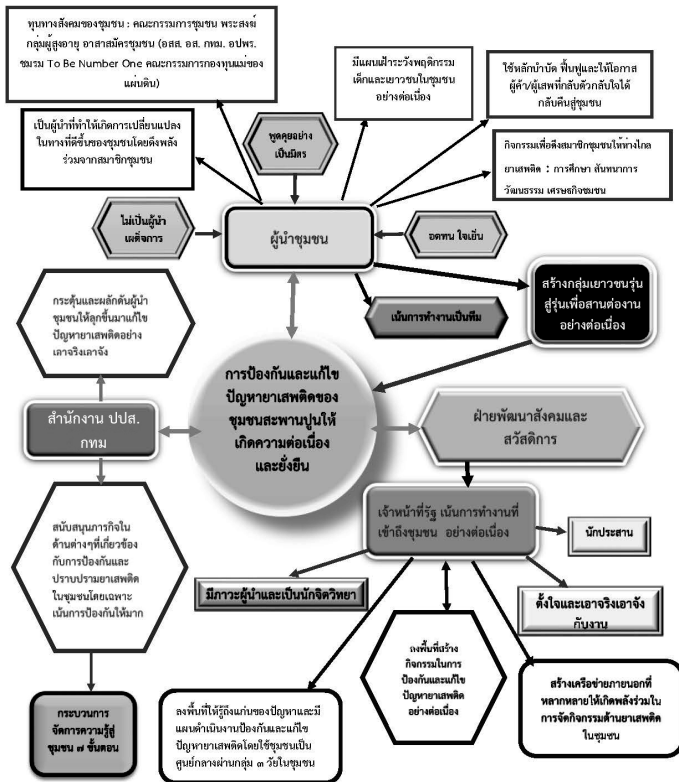

รูปภาพที่ 2 การป้องกันและแก้ไขปัญหาสาเหตุของชุมชนสะพานปูน

3. ระบบและกลไกในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสาเหตุของชุมชนสะพานปูนให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน

การป้องกันและแก้ไขปัญหาสาเหตุของชุมชนสะพานปูนเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืนจำเป็นจะต้องปรับระบบและกลไกที่ดีอยู่แล้วของชุมชนสะพานปูนให้

สอดคล้องกับบริบทของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งทางกายภาพ สังคม และสิ่งแวดล้อม ตามยุคสมัยและกาลเวลา ทีมวิจัยจึงได้นำระบบและกลไกของชุมชนวังโสม เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นอีกชุมชนหนึ่งที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในการป้องกันและแก้ไขปัญหา ยาเสพติดมาผสมผสาน เพื่อจะทำให้ระบบและกลไกของชุมชนสะพานปูนขับเคลื่อนไป ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ทั้งนี้โดยนำจุดแข็งของการ ดำเนินงานของชุมชนวังโสมในเรื่องการสร้างเยาวชนแถว 2 เพื่อขับเคลื่อนงานสานต่อ กันจากรุ่นสู่รุ่น อีกทั้งยังเน้นระบบการป้องกันมากกว่าการแก้ไขปัญหายา ทำให้ได้รูปแบบ ใหม่ซึ่งมีระบบและกลไกในการขับเคลื่อนงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด สรุป ได้ตาม รูปภาพที่ 3

รูปภาพที่ 3 การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของชุมชนสะพานปูน ให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน

สรุป และอภิปรายผลการวิจัย

แนวปฏิบัติที่ดีในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนสะพานปูนเกิดจากการที่ผู้นำชุมชนได้ใช้หลักการระเบิดจากข้างในชุมชน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นของชุมชน โดยผู้นำชุมชนสามารถดึงพลังร่วมจากกรรมการชุมชน สมาชิกชุมชน อาสาสมัครชุมชน โดยเฉพาะการดึงกลุ่มเยาวชนให้ห่างไกลยาเสพติดด้วยบุคลิกของผู้นำที่อ่อนโยน มีเมตตา อดทน ใจเย็น รับฟัง ให้โอกาส และพูดคุยอย่างเป็นมิตร จากนั้นผู้นำชุมชนจึงได้ประสานภาคีภายนอกหลักได้แก่ สำนักงานเขตดอนเมืองและ ปปส. กทม. ตลอดจนภาคีภายนอกอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องหรือต้องการสนับสนุน อาทิ การทำอากาศยานแห่งประเทศไทย วัดพรหมรังษี ศูนย์บริการสาธารณสุข 60 เข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาในชุมชน โดยขับเคลื่อนงานป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดของชุมชนสะพานปูนผ่านกิจกรรมด้านการศึกษา ซึ่งได้เน้นการฝึกทักษะทางภาษาอังกฤษและภาษาจีนและด้านสันตนาการเน้นในเรื่องกีฬาให้แก่เยาวชน ด้านเศรษฐกิจชุมชนเน้นการฝึกอาชีพให้แก่สมาชิกชุมชน และด้านวัฒนธรรมเน้นในเรื่องการปฏิบัติธรรมเพื่อให้รู้ผิดชอบชั่วดีแก่สมาชิกชุมชนด้วย

ดังนั้น ชุมชนสะพานปูนจึงมีจุดเด่นในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดจนประสบความสำเร็จเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางทั้งระดับชุมชน เครือข่ายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ซึ่งมีประเด็นที่สอดคล้องกับงานวิจัยของ สิทธิรัฐ ประพุทธิติสาร และคณะ (2547) ที่มีการศึกษาเรื่อง การถอดบทเรียนความสำเร็จของชุมชนในการแก้ไขปัญหาเสพติดแบบครบวงจรและยั่งยืน โดยมีกระบวนการทำงานของชุมชนสรุปได้ ดังนี้

- 1) เน้นการระเบิดจากข้างในโดยประธานชุมชนเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ทำให้ชุมชนได้รับการแก้ไข้ปัญหา
- 2) มีการทำงานร่วมกันกับภาคีในชุมชนไม่ว่าจะเป็น คณะกรรมการชุมชน และกลุ่มผู้สูงอายุ
- 3) ภาคีภายในชุมชนมีความจริงใจ ร่วมใจ เสียสละ ที่จะแก้ไข้ปัญหา
- 4) มีการส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมในชุมชน และกิจกรรมเยาวชนให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง
- 5) มีการทำงานร่วมกันกับภาคีภายนอกหลัก ได้แก่ สำนักงานเขตดอนเมือง สำนักงาน ปปส. กทม. และมีการดึงภาคีอื่น ๆ มาร่วมสนับสนุน อาทิ วัด การทำอากาศยานแห่งประเทศไทย ศูนย์บริการสาธารณสุข 60 สาขาวัดดอนเมือง เป็นต้น

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่า แนวคิดของการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของชุมชน สะพานปูนยังขาดหลักการการทำงานต่อเนื่องของคนรุ่นต่อรุ่น ดังนั้น เพื่อให้ชุมชน สะพานปูนมีการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน โดยการสร้าง เยาวชนแถว 2 ขึ้นมาสานต่องาน นอกจากนี้ รูปแบบการเฝ้าระวังการป้องกันและแก้ไข ปัญหายาเสพติดของชุมชนสะพานปูนได้ใช้วิธีการที่หลากหลายประกอบด้วยการเดินทาง ตรวจตราในช่วงกลางวันและกลางคืนเพื่อเฝ้าระวังพฤติกรรมของเยาวชนและสมาชิก ชุมชนที่สุ่มเสี่ยงต่อการเกิดปัญหายาเสพติด มีการพูดคุยเกลี้ยกล่อมผู้ค้าผู้เสพให้กลับ ใจเลิกยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด เด็กและเยาวชนกลุ่มเสี่ยงเพื่อไม่ให้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับ ยาเสพติด มีการประสานให้สำนักงาน ปปส. กทม. จัดอบรมให้ความรู้เรื่องโทษและพิษ ภัยของยาเสพติด และมีการจัดกิจกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ชุมชน ซึ่งมีส่วน ที่ใกล้เคียงกับงานวิจัยของ สายสุตา สุขแสง และคณะ (2558) ที่มีการศึกษาเรื่อง การ ถอดบทเรียนเพื่อศึกษารูปแบบการเฝ้าระวังการป้องกันปัญหายาเสพติดโดยภาค ประชาชน

อย่างไรก็ตาม ทีมนักวิจัยพบว่า ชุมชนสะพานปูนยังมีจุดอ่อนที่สำคัญ คือ ความ ต่อเนื่องของการขับเคลื่อนงานป้องกันและการแก้ไขปัญหายาเสพติด เนื่องจากขาดการ ทำงานอย่างต่อเนื่องรุ่นสู่รุ่น ซึ่งจากการเปรียบเทียบกับการทำงานในเรื่องเดียวกันของ ชุมชนวังโสมซึ่งเป็นอีกชุมชนหนึ่งที่ประสบความสำเร็จนั้น มีการใช้กระบวนการสร้าง กลุ่มเยาวชนรุ่นสู่รุ่นเพื่อสานต่องานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งถือเป็นวิธีการหนึ่งในการสร้าง พลเมืองคุณภาพ (Active Citizen) ซึ่งกลุ่มเยาวชนแถว 2 เหล่านี้จะเป็นผู้มีบทบาท หลักในอนาคตต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหายาให้เกิดความยั่งยืนต่อไป รวมถึงต้องนำ หลักคำสอนทางศาสนามาใช้อบรมและปลูกฝังค่านิยมด้านคุณธรรมจริยธรรมแก่สมาชิก ชุมชนซึ่งเป็นแนวทางที่สำคัญอีกแนวทางหนึ่งที่จะช่วยในการป้องกันและแก้ไขปัญหายา ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังหลักการ “บวร” ที่ใช้หลัก 3 ประสาน คือ สถาบันครอบครัว (บ้าน) สถาบันศาสนา (วัด, โบสถ์, มัสยิด) และ สถาบันการศึกษาหรือราชการ (โรงเรียน/ ราชการ) มาเป็นกลไกในการพัฒนาและสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง (วารกรณ์ สามโกเศศ, 2558) และคงปฏิเสธไม่ได้ว่าการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนเมืองที่ ประสบความสำเร็จนั้น ถ้าพังมิได้เกิดจากการที่ชุมชนลุกขึ้นมาจัดการแก้ไขปัญหายาของ ตนเองเท่านั้น เนื่องจากปัญหายาเสพติดเป็นวาระระดับชาติ ต้องอาศัยภาครัฐเข้ามา

สนับสนุนในการขับเคลื่อนกลไกการป้องกันและแก้ไขปัญหาด้วย

จากผลการศึกษาศาสามารถวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงของชุมชนภายหลังการถอดบทเรียนแนวปฏิบัติที่ดีในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในชุมชนเมืองโดยกรมมีส่วนร่วมของชุมชนสะพานปูน โดยสรุปได้ ดังนี้

1. พลังของคนในชุมชน

จากการทำงานร่วมกันระหว่างทีมนักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย พบว่า ในระยะแรกของการดำเนินโครงการสังเกตได้ว่า ชุมชนสะพานปูนในปัจจุบัน ผู้นำชุมชนมีความเชื่อมั่นในตนเองสูง ใช้ความคิดเห็นของตนเองเป็นใหญ่ จึงทำให้ขาดการทำงานเป็นทีม แต่เมื่อผู้ช่วยนักวิจัยทั้งประธานและกรรมการชุมชนได้ร่วมทำงานกับทีมนักวิจัย ทำให้เกิดการเรียนรู้การทำงานเป็นทีม โดยกระบวนการวิจัยได้หล่อหลอมกลุ่มคนดังกล่าวให้ยอมรับการแลกเปลี่ยนรับฟังความคิดเห็นโดยใช้หลักของเหตุและผล ซึ่งพบว่า ในปัจจุบันบรรยากาศของการทำงานของคณะกรรมการชุมชนกับสมาชิกชุมชนมีการประสานงานที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมมากขึ้น จึงนับได้ว่าโครงการวิจัยเป็นตัวกระตุ้นทำให้เกิดพลังร่วมของคนในชุมชนเพื่อการดำเนินงานสานต่อในเรื่องการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในชุมชนให้เกิดความต่อเนื่อง

2. ความรู้

โครงการวิจัยนี้ได้ทำให้เกิดองค์ความรู้ของชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด ซึ่งจากเดิมชุมชนสะพานปูนไม่ได้มีการถอดบทเรียนแนวปฏิบัติที่ดีในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดของชุมชน นักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยได้ร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลจากภาคีที่เกี่ยวข้องและการศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีฯ ของชุมชนอื่น และได้พัฒนาเป็นคู่มือที่ชุมชนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนของตนเองให้เกิดการป้องกันและแก้ไขปัญหาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ตลอดจนนำคู่มือของตนเองไปเผยแพร่ให้ชุมชนอื่นไปปรับใช้ตามบริบทของชุมชนนั้น ๆ ต่อไป

3. การเปลี่ยนแปลง

ชุมชนสะพานปูนมีการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจนจากการร่วมกันทำงานระหว่างทีมนักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย โดยเฉพาะเมื่อเกิดองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาดูงานจากพื้นที่อื่น ชุมชนได้นำแนวคิดเยาวชนแถว 2 มาปรับใช้เพื่อสร้างการทำงานของชุมชนสะพานปูนให้มีลักษณะการทำงานสานต่อรุ่นสู่รุ่น ทำให้เห็นว่าชุมชนสะพานปูนเกิดการ

เปลี่ยนแปลงโดยการตอบรับแนวคิดข้างต้นและสามารถดึงแนวร่วมที่เป็นเยาวชนมา
ร่วมการดำเนินงานกับทีมคณะกรรมการชุมชนได้ถึง 5 คน ซึ่งนับเป็นแนวโน้มที่ดีของ
การทำงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดให้เกิดความอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนของ
ชุมชนสะพานปูน อีกทั้ง ผู้ช่วยนักวิจัยบางคนเกิดการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้อย่างชัดเจน
โดยเฉพาะประธานชุมชนคนปัจจุบันจากเดิมที่มีบุคลิกแข็งกร้าว แต่หลังจากที่ผ่านการ
ทำงานร่วมกับทีมนักวิจัยได้ปรับเปลี่ยนท่าทีในการทำงานกับผู้อื่นโดยมีท่าทีที่ละมุนละ
ม่อนและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นมากขึ้น รวมถึงผู้ช่วยนักวิจัยคนหนึ่งที่เป็นอดีต
กรรมการชุมชนสามารถประมวลความคิดรวบยอดตอบประเด็นคำถามของทีมนักวิจัย
ทำให้นักวิจัยนำความคิดรวบยอดนั้นมาปรับปรุงงานวิจัยให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น
และได้แสดงความมุ่งมั่นที่จะทำให้เกิดกระบวนการสร้างเยาวชนแถว 2 ได้อย่างแท้จริงใน
ชุมชนสะพานปูน

นอกจากนี้รูปแบบที่นำไปใช้ในชุมชนเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด
และพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งขึ้นนั้นยังมีผลทำให้สามารถลดความเหลื่อมล้ำในด้านต่าง ๆ
ของชุมชนสะพานปูนได้ ดังต่อไปนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ เมื่อปัญหายาเสพติดมีระบบและกลไกในการป้องกันและแก้ไข
ได้ดีอย่างต่อเนื่องส่งผลให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้นจากการลดรายจ่าย และทำให้มีช่อง
ทางในการหารายได้จากอาชีพเสริมเมื่อไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด อีกทั้งเป็นการสร้างหรือ
เพิ่มโอกาสให้ผู้เสพหรือผู้ค้ายาเสพติดที่กลับตัวกลับใจได้กลับคืนสู่ชุมชน มีโอกาสที่จะ
ประกอบอาชีพสุจริตอยู่ในสังคมต่อไปได้ เช่น กรณี นาง ต. (ผู้ค้า) และนาย ว. (ผู้เสพ)
มีรายได้เพื่อใช้จ่ายและเหลือเก็บ ชุมชนให้โอกาส ไม่รังเกียจ แต่กลับส่งเสริมให้เป็น
ตัวอย่างที่ดี ถือเป็น การลดช่องว่างของความยากจนได้ระดับหนึ่ง

2. ด้านสังคม ช่วยให้ชุมชนลดความเสี่ยงจากปัญหาสังคมต่างๆ เช่น ปัญหาขโมย
ปัญหาอาชญากรรม และปัญหาในครอบครัวที่เกิดขึ้น ส่งผลให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกัน
อย่างปกติสุข และเป็นการแก้ไขปัญหายาที่จะทำลายเยาวชนที่กำลังเติบโตขึ้นเป็นกำลัง
สำคัญของชาติในการพัฒนาชุมชนในอนาคตให้ห่างไกลและไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด
ตลอดจนพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เป็นพลเมืองคุณภาพ (Active Citizen) ของชุมชน
ที่สามารถจะแข่งขันกับชุมชนอื่น ๆ ในสังคมได้ในการพัฒนาชุมชนต่อไป เช่น กลุ่มกีฬา
ฟุตบอล กลุ่มกิจกรรมเสริมทักษะด้านภาษา ทำให้เยาวชนมีคุณภาพ มีโอกาสในการ
ทำงาน มีรายได้เลี้ยงตัวเองได้ในชุมชนเมืองในเขตกรุงเทพมหานคร

3. ด้านวัฒนธรรม เป็นเรื่องที่ใกล้เคียงและสัมพันธ์กับด้านสังคมสะพานปูนที่สามารถแก้ไขปัญหาเสพติดชุมชนมีกระบวนการสร้างวัฒนธรรมคำสอนที่จะส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในการเป็นผู้ประพฤติดีประพฤติชอบและเป็นคนดีของสังคมให้แก่กลุ่มเยาวชนโดยผ่านกิจกรรมของผู้นำและกรรมการชุมชนร่วมกับสำนักงานเขตดอนเมือง และทำให้การยอมรับนับถือกันระหว่างคนต่างวัยในชุมชนได้ดำรงอยู่ในวัฒนธรรมคนไทยและเมื่อสังคม เศรษฐกิจดี ชุมชนจะสามารถร่วมกิจกรรมประเพณีของชุมชนได้อย่างมั่นคงและต่อเนื่อง

กล่าวได้ว่า กระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในชุมชนสะพานปูนได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนในแง่การลดความเหลื่อมล้ำทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ที่จะทำให้สมาชิกในชุมชนสะพานปูนมีคุณภาพชีวิตที่ดีมีความเข้มแข็ง มีศักยภาพที่จะหารายได้มาดำรงชีวิตในเมืองหลวง มีเยาวชนที่มีคุณภาพในการขับเคลื่อนและดูแลปกป้องชุมชนต่อไป

อย่างไรก็ตาม กระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดต้องคำนึงถึงความยั่งยืนด้วย เนื่องจากปัญหาเสพติดเป็นปัญหาระดับชาติ มีเรื่องของผู้มีอิทธิพลมาเกี่ยวข้อง ดังนั้นการปรับกระบวนการให้เกิดความยั่งยืนตามภาระหน้าที่ของชุมชนให้มีศักยภาพเพียงพอที่จะเสริมสร้างให้เยาวชนมีคุณภาพมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ในขณะที่เดียวกันการส่งเสริมและสนับสนุนงบประมาณและการปราบปรามยังต้องพึ่งทรัพยากรและกลไกของภาครัฐในการป้องกันแก้ไขปัญหาเสพติด ดังนั้นเพื่อให้การป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในชุมชนให้เกิดความยั่งยืน เป็นผลดีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน สร้างอาชีพ สร้างรายได้เพื่อให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ชุมชนและหน่วยงานภาครัฐต้องร่วมมือกันขับเคลื่อนแนวทาง มาตรการ และการบังคับใช้กฎหมายไปพร้อม ๆ กัน

ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้ระบบและกลไกในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดของชุมชนสะพานปูนให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน ทีมวิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย กล่าวคือ ภาครัฐต้องเน้นการทำงานเชิงรุก โดยเฉพาะการสร้างทรัพยากรบุคคลที่มีใจต่อการทำงานกับชุมชนโดยเฉพาะ โดยมีจิตสาธารณะ เป็นนักประสาน ตั้งใจและเอาจริงเอาจังกับงาน

มีภาวะผู้นำและเป็นนักจิตวิทยาที่สามารถเข้าถึงกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับปัญหายาเสพติด และสามารถทำงานร่วมกับผู้นำชุมชนได้อย่างดี และภาครัฐต้องสร้างเครือข่ายชุมชน เพื่อให้เกิดการร่วมแลกเปลี่ยนระหว่างพื้นที่ของชุมชนในเขตเมืองต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยต้องสนับสนุนงบประมาณแก่ชุมชนเพื่อการพัฒนากิจกรรมต้านยาเสพติดอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนต้องส่งเสริมให้ชุมชนเป็นชุมชนที่เข้มแข็งเน้นการทำงานที่สามารถแก้รากเหง้าของปัญหาที่แท้จริงของชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ซึ่งจะส่งผลให้สมาชิกในชุมชนไม่หันไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ส่วนข้อเสนอแนะเชิงพื้นที่นั้น ผู้นำชุมชนต้องตระหนักต่อการดำเนินงานเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดให้เกิดความต่อเนื่อง เช่น การสร้างเยาวชนแถว 2 เพื่อมารับสานต่องาน และต้องสร้างวัฒนธรรมและพยายามปลูกฝังค่านิยมให้สมาชิกชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน มีจิตสำนึกร่วมรับผิดชอบดูแลชุมชนเสมือนเป็นบ้านของตนเอง

เอกสารอ้างอิง

- ครรชิต พุทธิโกษา. (2554). *คู่มือการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- จิตรา วสุวานิช. (2531). *จิตวิทยาการศึกษา*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จักรกฤษณ์ พิญญาพงษ์ และคณะ. (2545). *รูปแบบการป้องกันและเฝ้าระวังการใช้สารเสพติดในชุมชนโดยความร่วมมือของผู้นำชุมชน กรณีตำบลบ้านเลี้ยว อำเภอฟากท่า จังหวัดอุตรดิตถ์*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ชูเกียรติ ลีสุวรรณ. (2554). *การวางแผนและบริหารโครงการ*. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ทวีทอง หงส์วิวัฒน์. (2527). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วารกรณ์ สามโกเศศ. (2558). *ว่าด้วย Active Citizen - ThaiPublica*. (28 กรกฎาคม 2564) สืบค้นจาก <https://thaipublica.org/20155/08/varakorn125/>.
- วิจารณ์ พานิช. (2557). *ภูมิคุ้มกันทางสังคม*. (29 กันยายน 2561) สืบค้นจาก <http://www.gotoknow.org/posts/432752>.

- สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2557). *การศึกษารูปแบบการดำเนินกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในเยาวชนกลุ่มเสี่ยงนอกสถานศึกษา*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด.
- สายสุตา สุขแสง และคณะ. (2558). *ถอดบทเรียนเพื่อศึกษารูปแบบการเฝ้าระวังการป้องกันปัญหาเสพติดโดยภาคประชาชน*. กรุงเทพฯ : เครือข่ายภาคีวิชาการสารเสพติด (ภาวส.).
- สิทธิธัญญ์ ประพุทธนิตินสาร รำไพพรรณ อภิชาติพงศ์ชัย และ จันทร์ศิริ วาหงส์. (2547). *การถอดบทเรียนความสำเร็จของชุมชนในการแก้ไขปัญหายาเสพติดแบบครบวงจรและยั่งยืน*. เชียงใหม่ : ศูนย์วิชาการสารเสพติดภาคเหนือมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุพัตราชาติปัญญาชัย. (2548). *กระบวนการเรียนรู้แนวคิด ความหมายและบทเรียนในสังคมไทย โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข*. กรุงเทพฯ : พิสิษฐ์ไทยออฟเซต.
- สำนักงานเขตดอนเมือง. (2563). *การประกวดผลการดำเนินงานของชุมชนร่วมใจระงับยาเสพติด รักษามาตรฐานต่อเนื่องปีที่ 2 ชุมชนสะพานปูน เขตดอนเมือง*. กรุงเทพฯ : สำนักงานเขตดอนเมือง.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด. (2544). *แนวคิดและแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด*. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.